

**Наставном и научном већу
Филозофског факултета у Београду**

Изабрани у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације **»Ратни злочини на Косову и Метохији 1941-1945«**, чији је аутор колега Ненад Антонијевић, кустос у Музеју жртава геноцида у Београду, слободни смо да поднесемо следећи

Р Е Ф Е Р А Т

Основни подаци о кандидату

Ненад Антонијевић је рођен 4. новембра 1969. у Београду. У месту рођења завршио је основну школу (1984) и гимназију (1988). После одслуженог војног рока уписао се на Филозофски факултет Универзитета у Београду. На Катедри за историју Југославије, Одељења за историју Филозофског факултета у Београду, дипломирао је маја 1995. са успехом одбранивши дипломски рад *»Часопис Српска сцена као извор за историју позоришног живота (1941-1944)«*. Током основних студија просечна оцена колеге Антонијевића била је 8,36, док је дипломирао са просечном оценом 9,67.

После завршених основних студија колега Антонијевић је краће време радио као професор историје у Х београдској гимназији, а од марта 1996. запослен је у Музеју жртава геноцида, где и данас ради. Јуна 2008. стекао је звање вишег кустоса. Сарадник је Центра „Симон Визентал“ из Јерусалима. (прикупљање документације на случајевима ратних злочинаца: Динко Шакић, Нада Шакић, Иво Ројница и Шандор Кепиро). Завршио је јануара 2008. семинар Међународне школе за студије холокауста у музеју Yad Vashem у Јерусалиму. Учесник је Пројекта прикупљања сведочења о холокаусту и геноциду (у Републици Србији и Републици Српској 1998. године) СХОАХ фондације из Лос Анђелеса, коју је основао филмски редитељ Стивен Спилберг. Такође је учесник је пројекта „Култура сјећања и памћења“ студената историје Филозофског факултета у Бања Луци (Република Српска) и Удружења грађана „Nefesh Науа“ из Бања Луке, у оквиру кога је маја 2012. одржао предавање „Однос говорне историје и историографске литературе о холокаусту и геноциду“. Марта 2012. изабран је за секретар Секције историчара Музејског

друштва Србије. Од априла 2014. члан је Главног одбора „Удружења логораша и потомака ‘Јасеновац’–систем логора геноцида у Независној Држави Хрватској“. Оснивач је, члан Председништва и Програмског савета Удружења грађана „Покрет за Косово и Метохију у Србији“.

Докторске студије на Катедри за историју Југославије колега Антонијевић је уписао 2008. године.

До сада најзначајније научно дело колеге Антонијевића представља књига *„Албански злочини над Србима на Косову и Метохији за време Другог светског рата, Документа Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача“* (Крагујевац 2004, стр. 251). Књига је до сада публикована у два издања (2004. и 2009. године).

Поред тога Ненад Антонијевић је објавио више научних радова, приређених докумената и приказа и учествовао на неколико домаћих и међународних научних скупова (Дијалози српских и хрватских историчара, научни скуп „Израелско-српска научна размена у проучавању холокауста“ у музеју Yad Vashem у Јерусалиму, „Музеји као места помирења“ - 8. колоквијум Међународне асоцијације историјских музеја у Београду и други).

Колега Антонијевић је аутор или коаутор дванаест запажених изложби (1. „Истина – Косово и Метохија“, 2006; 2. „Страдање Срба под окупацијом на Косову и Метохији 1941-1944. године“, 2009; 3. „Холокауст на Косову и Метохији“, 2011; 4. „Губим Невино Свој Живот Због Неваљали и Проклети Људи“, „Злочини геноцида и ратни злочини против цивилног становништва на југословенским просторима 1941-1945. године (са документарних фотографија)“, 2011; 5. „Агресија на СР Југославију, 24. март-10. јун 1999.“, 2014; 6. „Први дан Великог рата-28. јули 1914.“, 2014; 7. „Р.А.Рајс – Извештаји о Великом злочину“, 2014; 8. „Аустроугарски злочини уочи и после Колубарске битке“, 2014; 9. „Српски народ у другом светском рату (1941-1945), оружана борба за ослобођење и страдање цивилног становништва“; 10. „Велики злочин у Независној држави Хрватској-плакати, документи, фотографије“; 11. „Олуја – злочин који се памти (Страдања Срба у Хрватској)“; 12. Злочин и сјећање (Страдање Срба у Босни и Херцеговини).

Колега Антонијевић је писац више научних и стручних радова од којих је већина посвећена темама везаним за рат, ратне злочине и злочине геноцида. У научној периодици се огласио први пут 1997. године и до сада је објавио 29 расправа и чланака (Akta policije i suda NDH u Banja Luci iz 1941. i 1942, Jasenovac, sistem ustaških logora smrti, Zbornik saopštenja sa okruglog stola održanog u Beogradu 23. aprila

1996, Beograd 1997, 31-41; »Српска сцена« – прилог историји позоришног живота у Београду 1941-1944, Токови историје 1-4/1998, 111-139; Zašto predavati o genocidu?, 10. Kongres istoričara Jugoslavije (15-17. januar 1998), Beograd 1998, 753-759; Survivors of the Shoah visual history foundation, program prikupljanja svedočenja – tehnika oralne istorije, Dijalog povjesničara – istoričara 5, Herceg-Novi 2.-4. ožujka 2001. Zagreb 2002, 55-69; Arhivska građa o ljudskim gubicima na Kosovu i Metohiji u drugome svetskom ratu, Dijalog povjesničara – istoričara 5, Herceg-Novi 2.-4. ožujka 2001. Zagreb 2002, 465-480; Ustaški stožernik Ivo Rojnica i njegova uloga u zločinima u Dubrovniku 1941. godine, Dijalog povjesničara – istoričara 6, Zagreb 5.-7. listopada 2001. Zagreb 2002, 335-350; Stradanje srpskog i crnogorskog civilnog stanovništva na Kosovu i Metohiji 1941. godine, Dijalog povjesničara – istoričara 8, Zadar 26.-28. septembra 2003, Zagreb 2004, 355-369; Албански злочини над Србима у италијанској окупационој зони на Косову и Метохији у Другом светском рату, Зборник радова са научног скупа «Геноцид у 20. веку на просторима југословенских земаља», Београд 22.-23. април 2003, Београд 2005, 157-166; Stanovništvo hrvatske nacionalnosti na Kosovu – Janjevci, Dijalog povjesničara – istoričara 9, Vršac, 5.-7. novembra 2004. Zagreb 2005, str. 279-297; Томислав Мерчеп – пример некажњеног злочина над Србима 1991. године, Република Српска Крајина, 10 година послје, књига друга, Београд 2005, 175-181; Албански злочини над Србима на Косову и Метохији (јун 1999 - март 2004), Српска слободарска мисао, година VI, број 5 (33), Београд, 2005, 460-486; Злочини Албанаца над српским и другим неалбанским становништвом на Косову и Метохији (1998 – 2006), Српска слободарска мисао, година VIII број 7, Београд, мај-јун 2007, 294-359; Албански злочини над Србима на Косову и Метохији у периоду јун-октобар 1999. године, Историја XX века 1/2008, 157-164; Полржај и страдање Срба на Косову и Метохији 1878-1912, Српска слободарска мисао, година IX, број 4, Београд, јул-август 2008. стр. 294-359; Холокауст на Косову и Метохији и његов контекст / Holocaust in the area of Kosovo and the Metohija during World War II and its context, Zbornik radova s naučnog skupa, Jerusalem – Jad Vašem, 15 – 20. jun 2006, Godišnjak Muzeja žrtava genocida – tematski broj, Muzej žrtava genocida, Beograd 2008, 395-408; Kidnapped Serbs and Other Non-Albanians in the Territory of the Autonomous Province of Kosovo and the Metohija from 1998/99 to 2001 and Their Fate – information, Istorija XX veka, 1/2009, 201-204; Страдање Срба и других неалбанаца на Косову и Метохији (1998 – 2006), Годишњак Музеја жртава геноцида – тематски број, Београд, 2009, 157-247; YAD VASHEM- чувар сећања на жртве холокауста i genocida, Iskustva polaznika Međunarodne škole o holokaustu iz srpskih muzeja, Muzeji kao mesta

pomirenja/Museums as places of reconciliation, Zbornik radova sa 8. kolokvijuma Međunarodne asocijacije istorijskih muzeja, Beograd.267-285/pp. 267-285, (koautori Silvija Krejaković, Nenad Đorđević/Co-authors Silvija Krejakovic, Nenad Djordjevic); Ein unvermeidlicher Geschmack von Politik: Jugoslawischer Fußball zwischen zwei Weltkriegen, s. 281-298, Fussball zwischen den kriegten, Europa 1918-1939, Geschichte des Fußballs, Christian Koller, Fabian Brändle (Hrsg.), LIT Verlag, Berlin-Münster-Wien-Zürich, 2010. (Co-author Vladan Jovanović); Немачки затвори у Косовској Митровици (1941-1944), Годишњак Музеја жртава геноцида – тематски број, Београд, 2012, 113-127; Stradanje Srba i Srpske Pravoslavne Crkve, u, Zbornik radova, Srpski narod od Sarajevskog atentata do Haškog tribunala, Beograd 2014, 138-144; Mesto i uloga Muzeja žrtava genocida u upoznavanju omladine sa tematikom genocida i holokausta u školama u Republici Srbiji, Međunarodna konferencija Genocid i zločini Nezavisne države Hrvatske nad Srbima, Jevrejima i Romima u drugom svetskom ratu, Zbornik saopštenja i svjedočenja Jasenovac 6, Banja Luka 2014, 377-389; The place and role of the Museum of genocide victims in educating young people in schools in the Republic of Serbia on the subject of genocide and holocaust, in, Jasenovac-The Sixth international conference; Genocide and crimes of the Nezavisna država Hrvatska (Independent state of Croatia) against Serbs, Jews and Roma in world war II, The proceedings, Editorial director Smilja Avramov, Banja Luka 2014, 383-394; Српско-албански односи у Косовској области 1941. године у контексту немачко-италијанских интереса, у, Зборник радова, Срби и рат у Југославији 1941. године, Београд 2014, стр. 355-373; О Музеју жртава геноцида, Прва међународна конференција, Холокауст над Србима, Јеврејима и Ромима у Другом светском рату, Зборник радова, научни скуп одржан 27. јануара 2014. године, Београд, 2014, 17-20; Страдање Срба на Косову и Метохији 1942. године, Годишњак Музеја жртава геноцида, Београд 2014, 61-81; Мартовски погром-Албански терор над српским становништвом на Косову и Метохији (17-19. март 2004), Годишњак Музеја жртава геноцида, Београд 2014, 211-218; Jevreji sa Kosova i Metohije – put do nacističkog koncentracionog logora Bergen-Belzen išao je i preko nemačkog logora na Starom Sajmištu, Druga međunarodna konferencija, Holokaust nad Srbima, Jevrejima i Romima u Drugom svetskom ratu, Zbornik radova, naučni skup održan 27. januara 2015. godine, Beograd, 2014, 83-88; Акта полиције и суда Независне Државе Хрватске у Бања Луци из 1941. и 1942. године, Годишњак за истраживање геноцида, Београд 2015, стр. 69-76). Посебно треба напоменути да обављени радови указују на узроке процеса који у континуитету траје у читавом XX веку. Одликује их темељна заснованост на изворној грађи и тематска сложеност.

Колега Антонијевић је, такође аутор или коаутор неколико прилога (2) и енциклопедијских одредница (1), приређивач докумената (3), писац приказа књига (12) и изложби (2), аутор текстова објављених у дневној или недељаној штампи (6). Са успехом је уредио и четири књиге у издању Музеја жртава геноцида.

Предмет и циљ докторске дисертације

О злочинима на Косову и Метохији у годинама Другог светског рата свакако је писано, али је те радове одликовала фрагментарност, идеолошка и национална пристрасност, одсуство научности. Покушаји да се цековито сагледа карактер наведене појаве у средини коју је одликовала сложеност историјских, националних, верских, културних и политичких односа изостали су. Тема којој је посвећена докторска дисертација колеге Антонијевића деценијама је била заобилажена из политичких разлога и у њој су доминирале идеолошке симетрије о подједнаком страдању свих народа који су на том простору живели. Неистражености теме доприносила је и чињеница да је простор Косова и Метохије у ратним годинама био подељен између Италије, Немачке, Бугарске. Први истраживачки резултати који су мењали стереотипну представу о злочинима на Косову и Метохији у Другом светском рату појавили су се 90-их година XX века. Несумњив недостатак поузданих знања о наведеној теми сада попуњава истраживање колеге Антонијевића.

Докторска дисертација колеге Ненада Антонијевића представља покушај хронолошко-тематске обраде бројних типова ратних злочина на Косову и Метохији у Другом светском рату. Циљ је аутора био да реконструише и утврди што тачнији број злочина и прикаже њихову типологију (појединачна убиства, масивни злочини, терор и злостављање, насилна исељења, пљачка и уништавање имовине...). Колега Антонијевић је, такође, настојао да анализира ратна искуства становништва Косова и Метохије и прецизно прикаже однос нових југословенских власти према злочинима албанских квислинга и међусобни однос Срба и Албанаца у ратним годинама. Занимао га је и „континуитет терора“ на простору Косова и Метохије, као и веома различити разлози који су утицали на интензитет злочина.

Своје анализе и закључке колега Антонијевић је засновао на обимној архивској грађи похрањеној у Архиву Југославије (фондови Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача у Југославији, Емигранске владе Краљевине Југославије, Министарства грађевина Краљевине Југославије, Министарства правде Краљевине Југославије, Репарационе комисије ФНРЈ), архиву Србије (Земаљска комисија Србије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача, Министарски

савет Милана Недића), Војном архиву (Архив Народноослободилачког покрета, Италијанска архива, Немачка архива, Недићева архива, Четничка архива), Историјском архиву града Београда (фонд BdS), Архиву светог синода СПЦ и изузетно богатој приватној збирци извора коју је деценијама сабирао историчар Бранислав Божовић и који се у дигиталном облику чува у Музеју жртава геноцида у Београду. Упоредо са тим коришћена је објављена грађа, штампа и периодика, историографска, војна, правна, социолошка литература и публицистика.

Основне хипотезе од којих се пошло у истраживањима

Своја истраживања колега Антонијевић је засновао на више хипотеза. Његова је претпоставка да су злочини извршени на Косову и Метохији најдиректније били везани за режим окупационе управе у италијанској, немачкој и бугарској окупационој зони. Од режима окупационе управе и његове упућености (на моменте и зависности) од сарадње са квислиншким и колаборационистичким снагама Албанаца зависила је масовност и типологија злочина, њихова категоризација, хронологија када су и где извршени. Хипотеза је аутора да се на Косову и Метохији готово и није водило рачуна о обавезама које проистичу из међународног ратног права и прихваћених норми и конвенција о ратним заробљеницима и цивилном становништву. Још једна од важних хипотеза аутора је да су мотиви злочина били превасходно национални, верски и лични. Истраживања су потврдила и хипотезу колеге Антонијевића да ее један од кључних мотива злочина крио у користољубљу које је правдано националним, верским, идеолошким разлозима.

Опис садржаја докторске дисертације

Структура докторске дисертације колеге Ненада Антонијевића речито сведочи о истраживачким интересовањима кандидата. У њој поред предговора, уводног дела и закључка доминира дванаест поглавља. По обиму неједнака та поглавља сачињавају логичну и мисаоно-кохерентну целину која из бројних углова сведочи о злочинима на Косову и Метохији.

У предговору докторске дисертације колега Антонијевић се критички одредио према теми, постојећој литератури, степену истражености наведене појаве и указао на најважније научне резултате својих претходника (Д. Богдановић, Ћ. Борозан, Б. Божовић, М. Борковић, М. Вавић, В. Глишић, Д. Ненезић, Н. Живковић, С. Милошевић...). Са подједнаком темељношћу вредновао је објављену архивску грађу. Посебну пажњу посветио је грађи похрањеној у архивским институцијама уз критичко указивање на најважније документе и корпуре извора, њихову типологију, садржај,

категоризацију, значај. Са истом преданошћу вреднован је и значај објављених извора, штампе, периодике, историографске и друге литературе.

У уводном делу докторске дисертације колега Антонијевић је размотрио више важних тема посвећених простору, друштву и историји Косова и Метохије. Подробно је представио територијални оквир Косова и Метохије и његов стратешки значај, дао објашњење појмова, приказао основне карактеристике албанског племенског друштва, проговорио о власти и наслеђу Отоманске империје и последицама које су одатле произашле, указао на размере промена које су произвели Балкански ратови и Први светски рат. У широким потезима, са застајањем на кључним детаљима од важности за његову тему, колега Антонијевић је у тим деловима текста демонстрирао не само добро познавање српско-албанских односа и кључних идеја које су опседале елиту оба народа, већ и литературе о наведеној теми. Показало се да су два балканска и један светски рат продубили све видове сукоба између Срба и Албанаца које су инволвиране велике силе (Турска, Аустроугарска, Италија...) додатно подстицале и експлоатисале у складу са својим интересима на Балкану.

Прво поглавље докторске дисертације колега Антонијевића, насловљено је „Косово и Метохија у југословенској држави (1918-1941)“. У њему је коректно указано на функционисање државне управе, законодавне оквира власти, права мањинског становништва, основне карактеристике друштва у југословенској краљевини. Приказан је политички живот, указано на политичке захтеве Албанаца, дате основне карактеристике привреде и културе на Косову и Метохији. Истраживање је показало да је економска, али и просветна и културна политика државе на Косову и Метохији у међуратним годинама доживела неуспех и да држави није пошло за руком да од албанског становништва начини југословенске грађане, спречи самоизолацију и гетоизацију, модернизује друштво и укључи га у друштвени живот земље. Са посебном пажњом обрађен је процес колонизације Косова и Метохије. Аутор је указао на политичке стереотипе присутне у оновременој јавности и каснијој историографској литератури (нпр. да је земља додељена колонистима била отета од Албанаца), али и показао да је и у питању колонизације држава претрпела неуспех. У мери у којој је то било потребно обрађен је албански национални и политички покрет на Косову и Метохији, представљена његова идеологија, дата организација, указано на везе са Италијом, али и скренута пажња на потенцијале репресивног апарата власти (војска, жандармерија, полиција) задуженог за очување поретка на Косову и Метохији.

У наредна два поглавља докторске дисертације, „Међународни односи Краљевине Југославије (1939-1941)“ и „Априлски рат 1941. и почетак окупације на Косову и

Метохији“, колега Антонијевић је обрадио више важних тема неопходних за разумевање основне проблематике којој је посвећено његово истраживање. Расветљена је спољна политике југословенске државе и место Косова и Метохије у њој, одмерен утицај које је избијање Другог светског рата извршио на југословенску државу, обрађена збивања у Југославији 1941. године, реконструисан развој догађаја у Априлском рату и посебно указано на дешавања на Косову и Метохији. Приказано је разбијање југословенске државе, дата њена подела, скренута пажња на формирање три окупациона подручја на Косову и Метохији – Италијанска окупациона зона која постоји до 1943. године (део територије италијанског протектората „Велика Албанија“), немачка окупациона зона и бугарска окупациона зона. Приказани су југословенски сепаратизми, реваншизми и ревизионизми суседа, немоћ државе да се супротстави унутрашњем и спољном непријатељу, Посебно је указано на субверзивне активности Немачке, Италије и Албаније према Југославији. Сагледане су размере дефетизма и указано на значај и последице 27. марта. Априлски рат је свестрано обрађена, али је са становишта теме докторске дисертације најзначајнији онај део у коме су приказана дешавања на Косову и Метохији. У тим деловима текста из дана у дан су представљене ратне операције на Косову и Метохијиразмере, приказано крајње дезорганизовано деловање војске, означене размере дезертерства, дата дејства албанских чета убациваних из Албаније и војно-подржаних од Италије (плачка, пресретање југословенских трупа, саботаже, ометање мобилизације и демобилизације војске, убиства...), скренута пажња на размере издаје коју су починиле националне мањине. Колега Антонијевић је скренуо пажњу да је уједињење Косова, Метохије, Дебра, Струге, Тузи, Плава и Гусиња са Албанијом спроведено према концепту етничке и територијалне Албаније у условима Италијанске и Немачке окупације (14 префектура – округа). Кандидат је такође указао на територијалну поделу Косова и Метохије између Немачке, Италије и Бугарске и назначио шта је којој од окупационих држава припало. Веома прецизно су реконструисани први напади албанских чета на српско становништво – напади на насељеничка села у Метохији и Дреници, подстицање исељавања, паљевине кућа, физичко уништење... Ти делови текста су највећим делом засновани на новој или мало коришћеној архивској грађи, фактографски су богати и прецизни (пописи имена нападнутих села, страдалих, изгнаних, опљачканих људи,) и као такви од посебног истраживачког значаја.

У четвртом поглављу докторске дисертације, насловљеном „Намачка окупациона зона на Косову и Метохији“, обрађено је вше важних питања везаних за српско-албанске односе у условима окупације, формирање и функционисање затвора и логора и реконструкцију немачке војно-управне власти у Косовској области. Колега Антонијевић

је сагледао однос немачких власти према албанским војним командантима и политичким првацима (Бедри Пејани, Џафер Дева, Ферхат бег Драга, Али бег Драга, Бајазит Бољетинац, Вехби Фрашери...) и истакао напоре чињене на спречавању јаких веза албанског становништва Косовске области са Албанцима из италијанске окупационе зоне. Идентификовао је делатност немачких обавештајних служби (Косовска Митровица, Вучитрн, Приштина, Пећ, Призрен, Урошевац, Гњилане, Ђаковица...) и сагледао циљеве њихове сарадње са националистима на Косову и у Санџаку (ширење албанског националног шовинизма, борба са НОП-ом, супротстављање српском национализму, формирање муслиманског покрета, смањивање италијанског утицаја). . Указао је на поделе међу албанским вођама и скренуо пажњу на изворишта анархије која је карактерисала живот у Косовској области. Посебно је обрадио терор над српским становништвом који је започео већ средином априла 1941. протеривањем и ликвидацијама Срба колониста. Саставни део репресије према српском становништву чинили су затвори и логори у којима су се албански чувари према заточеницима понашали садистички. Веома исцрпно колега Антонијевић је проговорио о немачкој окупационој управи у Косовској области истичићу њене специфичности у односу на друге делове Србије (привредни значај простора, национални састав, специфични војно-стратешки задаци окупатора...). Обрадио је делатност политичких, полицијских и друштвених установа. Скренуо је пажњу на значај привреде и комуникација Косовске области за привреду Трећег рајха и потребу окупаторских власти да сви витални објекти буду добро утврђени (рудници, фабричка постројења, путеви и пруге), а експлоатација и промет стратешких сировина (олово, цинк, угаљ) несметано теку. Прецизно је реконструисао промене у организацији и структури окупационе власти и систему командовања. Истраживање је показало да су јачање НОП-а на Косову и Метохији, као и развој оружаних операција у Европи и на Балкану, утицали на размештај јединица, концентрацију трупа Вермахта у Косовској области, улогу коју су окупаторске власти додељивале колаборационистичким и квислиншким снагама косовских Албанаца.

У посебном поглављу обрађена је бугарска окупациона зона на Косову и Метохији. Кандидат је у тим деловима текста јасно назначио који је део Косова и Метохије и у ком ратном периоду био под бугарском окупацијом. Истраживање је показало да је преко јаког окупационог апарата, подједнако као и у Македонији и окупираним деловима Србије, Бугарска спроводила политику денационализације српског становништва. Уз политику бугаризације, принудни рад, економску пљачку бугарске окупационе власти су имале и веома развијено репресивно законодавство (око 40 нових закона), обавештајне структуре, апарат насиља чији је крајњи циљ био формирање Велике Бугарске. У тим

деловима текста посебно су обрађени злочини бугарских окупаторских власти уз прецизно навођење када су се и где одиграли, ко их је и над ким извршио, са којим мотивима и циљем. Економска експлоатација рудног богатства још једна је од тема о којима колега Антонијевић пише.

У наредна три поглавља докторске дисертације, насловљеним „Италијанска окупациона управа на Косову и Метохији до протектората Велика Албанија“, „Злочини над Србима у италијанској окупационој зони на Косову и Метохији 1941-1943“ и „Капитулација фашистичке Италије“, обрађени су бројни аспекти италијанске окупације Косова и Метохије и злочини који су учињени на том подручју. Колега Антонијевић је реконструисао успостављање, организацију и функционисање италијанске окупационе управе. Утврдио је војну снагу окупационих власти, албанских колаборациониста и квислинга. На примеру ђаковаћког и пећког среза показао је процесе фашизације, албанизације и економске експлоатације карактеристичне за италијанску окупациону управу. Посебно је обрадио злочине албанских квислинга показавши у којој је мери општи контекст италијанске окупације допринео да до њих дође. Систематичан терор над српским становништвом Косова и Метохије, како показује ово истраживање, постојао је од првог до последњег дана италијанске окупације. На мети су, у почетку, били истакнути представници српског народа и колонисти, а касније је злочин добио масовне размере. Закључци колеге Антонијевића поткрепљени су бројним примерима колективних и индивидуалних злочина извршених под покровитељасвом квислиншких и окупационих власти. Поред националне нетрпељивости и верске искључивости имовинска корист је била један од кључних мотива за злочине почињене над српским становништвом. Колега Антонијевић је уочио да је бруталност обрачуна са Србима чинила проблеме италијанској власти на окупираним деловима Косова и Метохије. Кандидат је веома убедљиво показао размере терора које су проузроковале масовно иселавање српског становништва. Истраженост наведене проблематике резултирала је прецизним навођењем типова злочина, имена страдалих и прогнаних, датума када су злочини вршени, места (села) која су била изложена терору, имена извршиоца злочина. Показало се да је било више „таласа“ (хронолошких периода) у којима су вршени злочини. Уочане су и бројни случајеви подстицања и подржавања злочина у којима су учествовали Албанци повратници из Албаније, аге, бегови и квислиншке политичке организације. Аутор је посебно указао на начине на које је генерирана мржња према Србима у школи, сфери политике и јавности. Наведени су и примери из којих се види да је било угледних Албанаца и група грађана које су штитилиу Србе и протествовале против злочина. Регистровани су и отпори албанском терору и безвлашћу. Истраживање

је омогућило колеги Антонијевићу да обради и злочине окупатора и албанских квислинга и изван територије Косова и Метохије (западна Србија, Санџак, Црна Гора). У наведеном делу дисертације сагледане су и оружане акције партизанских формација и четничких јединица, приказани њихови међусобни обрачуни и сукоби са албанским одредима (вулнетари) и окупационом влашћу, побројане ликвидације које су организовали сучељени војни и политички покрети. Са истраживачком пажњом праћени су и бројни догађаји и појаве које су пратиле капитулацију фашистичке Италије и одјек тог догађаја на Косову и Метохији – немачко преузимање власти и талас злочина албанских квислинга зачет након окончања италијанске капитулације.

Наредна два поглавља докторске дисертације колеге Антонијевића (девето и десето), насловљена „Албански квислинзи – починиоци ратних злочина на Косову и Метохији 1941-1944“ и „Типологија злочина на Косову и Метохији“, најдиректније доприносе потпунијем разумевању дешавања на Косову и Метохији. У првом од њих обрађене су квислиншке оружане формације на Косову и Метохији, представљена сарадња албанских и српских квислиншких и колаборационистичких снага, указано на војни капацитет, активности и територијалну организацију Југословенске војске у отаџбини и четничке организације на чијем је челу био Коста Миловановић Пећанац. У другом поглављу систематично су обрађени ратни злочини на Косову и Метохији по годинама (1941, 1942, 1943 и 1944) и проговорено о страдању СПЦ на простору Косова и Метохије, холокаусту над јеврејским становништвом, демографским проценама људских губитака. У тим деловима текста наведени су разлози који су утицали да немачке, италијанске и бугарске окупационе власти развију сарадњу са националистичким и реакционарним снагама Албанаца на Косову и Метохији и ослоне се на њих у вршењу власти, што је најдиректније утицало на повећање степена терора, његово измицање контроли окупационих власти и појаву масовних злочина над српским и неалбанским становништвом. Колега Антонијевић је обрадио злочине колаборационистичких јединица Џафера Деве, Реџепа Митровице, Бајазита Бољетинца, оружаних формација Косовског комитета (Бедри – бег Пејани), Националног комитета, Бали Комбтара, Косовског пука, СС дивизије „Скендербег“ и бројних других регуларних и добровољачких албанских милиција. Равсетљена је организација и структура Друге призренске лиге и реконструисан њен „учинак“ у додатној милитаризацији Косова и Метохије и злочинима почињеним над српским становништвом. Контакти српских и албанских квислиншких и колаборационистичких снага праћени су од 1941. до 1944. године уз уочавање подчињености окупаторским снагама и заједничких активности против НОВЈ. Указано је на пасивност Косте Миловановића Пећанца у сукобима са

албанским квислинзима и војно-политичку разједињеност српског становништва. Колега Антонијевић је обрадио и делатност квислиншких и колаборационистичких снага Албанаца и после војног слома (њихова активност се осећа до 1947. године). Типологија злочина о којима колега Антонијевић пише веома је развијена – од уцена, бруталних претреса, забране обраде имања, протеривања, забране кретања, насилних мобилизација, отимања имовине, отимања људи, спаљивања кућа и читавих села, уништавања летине, до затварања, премлаћивања, силовања и убистава у којима су учествовали појединци, организоване одметничке групе, регуларне јединице органа колаборационистичке и квислиншке власти. Права је штета што ти делови текста нису пропраћени „картама ратних злочина“ (протеривања, расељавања, пљачке, злостављања, затварања, убиства, масовни злочини... по годинама и местима) које би сам садржај дисертације учиниле прегледнијим, а научни допринос конкретнијим. То важи и за делове дисертације у којима је обрађено страдање СПЦ (уништавање објеката, страдање хијерархије и пастве) и холохауст над јеврејским становништвом. Мишљења смо да је кандидат пропустио прилику да поред података о људским губитцима које дају демографи (Жерјавчић, Кочовић, Ђорђевић...) и сам саопшти квантитативне резултате сопствених истраживања.

Докторску дисертацију колеге Антонијевића засвођују поглавља посвећена догађајима, појавама и процесима који су пратили ослобођење Косова и Метохије и политичким приликама које су на том простору завладале после успостављања комунистичке власти. У тим деловима текста обрађени су формирање и оружана дејства НОВЈ на Косову и Метохији, балистичка побуна из децембра 1944, побуна регрутованих албанских јединица које су упућене на Сремски фронт, Банат и Бар. Политичка позадина и руководство побуне Албанаца, успостављање војне управе, политичко уређење Аутономне Косовско-метохијске области, прикупљање података о ратним злочинима још неке су од тема о којима колега Антонијевић пише. И те делове текста одликује истраживачка утемељеност, богата фактографија, прецизна реконструкција догађаја, али и изостанак закључака о важности уочених процеса.

Постигнути резултати и научни допринос

Обимно истраживање које је колега Ненад Антонијевић обавио и чије је резултате саопштио у докторској дисертацији „Ратни злочини на Косову и Метохији 1941-1945“ фактографски је богато и тематски ново. Ратне злочине учињене на простору Косова и Метохије кандидат је посматрао у контексту времена у коме су се догодили и конкретног простора Косова и Метохије, указујући при том и на шири „оквир“ дешавања која су

најдиректније утаицала на појаву, интензитет, коначни биланс страдања. Искрпна реконструкција бројних видова (типова) злочина, указивање на имена жртава и целата, време и место извршеног злочина, његову позадину свакако је важан квалитет ове докторске дисертације. Истраживање је показало да за злочине извршене над цивилним становништвом на територији Косова и Метохије у ратним годинама (1941-1944) највећу одговорност сnose албанске квислиншке и колаборационистичке снаге. Од важности су и подаци до којих је истраживањима досегао колега Антонијевић – са Косова и Метохије је у годинама 1941 – 1944. интернирано или протерано између 90.000 и 100. 000 Срба; насељено између 80.000 и 100. 000 Албанаца; страдало је између 9.000 и 10.000 Срба. Све наведено говори о злочинима као јдном од генератора промене националне, верске и демографске структуре простора Косова и Метохије.

Имајући све наведено у виду слободни смо да Наставном и научном већу Филозофског факултета у Београду препоручимо да прихвати наш позитиван реферат о докторској дисертацији Ненада Антонијевића „**Ратни злочини на Косову и Метохији 1941-1945**“ и одобри јавну одбрану на којој би чланови Комисије били у прилици да изнесу своје појединачне примедбе и сугестије.

У Београду

Комисија:

10. 03. 2016.

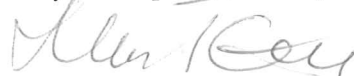

Др Мира Радојевић, ванредни професор,

Филозофски факултет у Београду

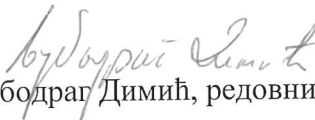
Др Милан Терзић, виши научни аветник,

Институт за стратешка истраживања у Београду

Др Александар Животић, доцент,

Филозофски факултет у Београду

Др Љубодраг Димић, редовни професор,

Филозофски факултет у Београду

(ментор и писац реферата)